

Innarluutillit pillugit nassuiaat

Oktober 2004

1. Aallaqqaasiut.....	4
2. Ikiorsiiniutit il.il.	6
A. Tapersersortit.....	6
B. Iliusissanut pilersaarutit.....	7
3. Misileraalluni aqqissuussineq.....	9
A. Misileraalluni aqqissuussineq pillugu nassuiaat.....	9
B. Misileraalluni aqqissuussinerup ingerlanera.....	10
C. Novembarimi 2003-mi naliliineq.	10
D. Misileraanerup iluani sukaterinerit.....	11
E. Misileraalluni aqqissuussinerup siunissaa.	13
4. Innarluutilinnik paaqqinniffinnut tunngasut.....	15
A. Innarluutilinnik paaqqinniffiit eqqartorneqarneri.....	15
Tusilartut angerlarsimaffiat, Illu Sungaartoq, Qaqortoq	16
B. Tamatumani ajugaaffiginiartariaqartut	21
C. Siunissami ineriartornissaq.....	21
5. Danmarkimi inissiisarnerit	25
6. Naliliineq aammalu innarluutilinnik nalunaarsuisarneq	29
7. Inatsisinut tunngasut.....	30
8. Sammineqartut allat.....	31

1. Aallaqqaasiut

Naalakkersuisut innarluutilinnut tunngasunik suliassaqarfik pingaartitorujussuuvaa, tassungalu tunngatillugu siunissami takorluugaat amerlasuunik periaaseqarnermik aamma innarluutillip inuuneranik sulissutiginninnermik, inuuniarnermini atugarisaannik innarluutillillu aqqusaartagaanik aallaaveqarput. Allaassuteqarneq akuersaarneqartariaqarpoq, aammalu inuk iluunngarlugu ataatsimut isigineqassaaq, pisinnaasaasa killeqarsinnaanerak kisiat pinnagu. Innarluutaa ikior-siivigisassaavoq, inuttaa pinnagu.

Nunatsinniipput inupparujussuit assigiinngitsunik pisariaqartitaqartut, kissaateqartut inuunertillu qanoq atorniarnelugu piumasaqaateqartut.

Naalakkersuisut inuit nukissaat piginnaasaallu aallaaviginiarpaat, inuit sapigaat pinnagit, tamanna piginnaasanik killeqalersitsinnaasarmat. Tamatta assigiinngitsuuvugut assigiinngitsunillu pisariaqartitaqarlutalu nukissaqarluta. Tamanna akuerisariaqarpoq, tamannalu peqatigalugu inuit piginnaasaat piorsarlugit sulisoqassaaq. Tamanna innarluutillip nammineq piumasai kissaataalu aallaavigalugit ingerlanneqassaaq.

Naalakkersuisut suliniarnermini tunngavigaat innarluutillit sapinngisamik nalinginnaanerpaamik inuuneqarsinnaanissaat.

Innarluutillit ataatsimut isigalugit assigiinngitsorujussuupput, innarluutilinnillu isumaginninnermik suliassaqarfiup naleqqussarneqarnissaanik assut piumasaqaateqarlutik. Suliassaq pingaartorujussuaq tassaavoq nalilersuinerup nutarterinerullu aallartinneqarnissaat. Innarluutilinnik isumaginninnermik suliassaqarfik takulertoruminarnerulersartariaqarpoq. Tamanna ilutigalugu suliassaqarfiup aningaasatigut aqukkuminarnerulersinneqassaaq allaffissornertaalu millisinneqassalluni.

Ilaqtariinnermut Pisortaqaarfiup suliassaqarfik 2004-imi ammanerulersarlugulu paasiuminarsarpaa. Tamanna piviusunngortinneqarpoq paasinninnerulernissaq aningaasaqarnikkullu aqutsinerup tassungalu atasumik suleriaatsip pitsanngorsaaviginissaat anguniarlugu sukumiisumik suliqaarnikkut.

Siunissami suliniarnermi makku anguniarneqassapput:

- Innarluutilinnut aningaasaliinissamat akuersissuteqartarneq kommuuninut nuunneqassaaq.
- Allaffissorneq pisariillisarlugulu takulertoruminarsarneqassaaq.
- Nalunaarsuineq kisitsisitigullu takussutissiorneq pitsaanerulissapput.
- Paaqqinniffeqarneq nukittorsarneqarlunilu pitsanngorsarneqassaaq.
- Tapersortinik ilinniartitsineq pikkorinnerulersaanerlu.
- Danmarkimi inissiisarnerit pitsaanerumik tunngavilersorneqartariaqarput, pisariaqanngitsumik inissiinerit pinaveersaarniarlugit.

- Inatsisit ilitersuutillu atuuttut nalilersoqqillugillu pisariaqarfiisigut naleqqussarneqartariaqarput.

Innarluutilinnut malunnaatilimmik nunatta nukissaqarfigisaanni pitsanngorsaanissakkut periarfissat Naalakkersuisut siunissami ukkanneruniarpat.

2. Ikorsiiniutit il.il.

Ilaqutariinnermut Pisorta qarfik kommunillu assigiinngitsunik arlalinnik ikorsiiniuteqarput innarluutilimmut ulluinnarni ikiuutaallutillu ikorfartuutaasussanik. Tamatumani isumaavoq ikorsii-niutit ataasiakkaat innarluutillip piginnaanikiffiik taarsiissaasut. Ikorsiineq kingullertut periarfissaasimassaaq, aammalu periarfissat allat atorlugit ikorsiisoqarsinnaatinnagu aatsaat ator-neqar-tassalluni. Ikorsiiniutit tassaasinnaapput iluaqusersuutit, tapersersorteqarnissamut nal. akunneri, oqilisaassinerit, inissiap innarluutilimmut naleqqussarnera, najugaqatigiiffimmik aamma nak-kutigineqarluni najugaqarfimmik pilersitsineq kiisalu ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiitsineq.

Ikorsiiniutinut tapersiineq pisarpoq innarluutillit ataasiakkaat pisariaqartitaannik naliliinikkut. Ikorsiisoqartarpoq innarluutillit ataasiakkaat naliliiffiginerisigut, taamaattullu taamaallaat ani-ngaasartuutit inuit innarluuteqanngitsut nammineq atugassaminnut, inuussutissaminnut inimillu aaqqissuussinernut nalinginnaasumik aningaasartuutigisartagaannit misinnartumik qaffasinne-rugaangata tunniunneqartarput.

A. Tapersersortit

Innuttaasut annertuumik innarluuteqartut nammineq angerlarsimaffimmiiginnarluni, aamma na-jugaqatigiiffimmiilluni imaluunniit nakkutigineqarluni najugaqarfimmiilluni imminut isumagi-sinnaanissaq anguniarlugu iltersorneqarnikkut tapersersorneqarnissaq pisariaqartinneqarsimap-pat tapersersorteqarnissamut nal. akunnerinik akuereqarnissaminnut periarfissaqarput. Akerlia-nilli ulloq unnuarlu paaqqinniffimmiittut, utoqqaat illuiniittut napparsimavinnilu paaqqutarinnif-finniittut nal. akunnerinik tapersersorteqarfissanik ikiorserneqarsinnaanngillat.

Tapersersorteqartitsinikkut innarluutillip ulluinnarni suliassanik nalinginnaasunik sapinngisamik amerlasuunik nammineerluni isumaginnissinnaalernissaa anguniagaavoq. Pingaaruteqarpoq ma-lunginiassallugu sungiusaaneq perorsaanermik tunngaveqartoq tapersersortimit suliarineqartar-toq, kiisalu suliassatigut ikiorserneqartarneq angerlarsimaffimmi ikiortimit suliarineqartartoq immikkooruteqarmata.

Tapersersorti innarluutillip ulluinnarni inuunerani pingaaruteqartuuvoq, taamaammat taperser-sortip innarluutilimmut toqqissisimanartuunissaa pingaartuuvoq. Taamaattumik aamma taperser-sortit akulikippallaamik taarserneqartannginnissaa, aamma tapersersortip suliaminut tunngatillu-gu ataavartumik pikkorissarneqartarnissaa pingaartorujussuupput.

Tapersersorti tassaagajuttarpoq innarluutillip avatangiisiminut attaveqaataa, taannaasarmat ul-luinnarni suliassanut assigiinngitsorpassuarnut ikiortaasoq. Taamaattumik aamma innarluutillip napparsimmavimmiinnerani nal. akunnerinik tapersersortimut atugassanik akuersissuteqartar-nissaq pingaaruteqarsinnaasarpoq. Pissusissamisussaarli uninnganerup nalaani nalunaquttap akunnerini tassunga atugassat ikilisinneqassappata.

Ullumikkut tapersersortaasartut ilinniagaqarsimanngitsuugajuttarput. Taamaattumik tapersersortit suliaminnut tunngatillugu ataavartumik pikkorissarneqarlutillu nukittorsarneqartarnissaat pingaartuuvoq.

Tapersersortip suliaasai ilitsersuinermit tunngasarmata, sapaatip akunneranut nalunaaquttap akunneri akuersissutigineqartut amerlanerpaajugunik 40-uussapput. Innuttaasoq annertuumik innarluuteqartoq nalunaaquttap akunnerisa amerlanerulersinnerisigut imminut annerusumik ikiulernissaanut kajumilersinneqarsinnaassasoq naatsorsuutigineqarsinnaanngilaq. Innarluutillit aamma ilitsersorneqaratik qiimmarsarneqaratillu qasuersaartarnissartik pisariaqartittarpaat.

B. Iliuusissanut pilersaarutit.

Iliuusissanut pilersaarutit innarluutillit namminneq kissaatigisaat naapertorlugu sapinngisamik pitsaanerpaamik inuuneqarnissaat qulakkeerniarlugu kommuunit suliniarnerini sakkuupput pingaarutillit. Iliuusissanut pilersaarutini innarluutilimmut tunngatillugu anguniagassiisoqartarpoq, taakkulu anguneqarnissaannut atortussat ikiorsiissutillu suuneri aalajangersarneqartarlutik. Iliuusissanut pilersaarut pitsaasuugaangat innarluutillip kissaatigisai pisariaqartitaalu ukkanneqalersarput, taamalu anguniakkat innarluutillip kommuunillu qanoq anguniarsinnaaneraat piviusorsioortumik sulissutigineqalersarluni. Pilersaarutit kommuunip innarluutilik aamma / imaluuniiit taassuma ilaqtai peqatigalugit suliarissavai. Pilersaarutit suliarilluugaassapput sukumiisuullutililu, sakkusaaqqissuussallutililu nalilersortuarneqarlutillu nutarterneqartuurtussat.

Suliamik ilinniagallit suleqataasullu allat innarluutilimmut attaveqartartut, pilersaarutit ataasiakkaat suliarinerinut malinnaaffiginerinullu peqataassapput.

Inatsisini allassimavoq innarluutilik ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut pisinneqartinnagu kommuunip paaqqinniffik suleqatigalugu taanna pillugu pilersaarusiussasoq. Iliuusissanut pilersaarut taanna sukumiisumik suliaassaaq, imarissavaalu kommuunip inissiinissaq sioqqullugu isumaliutai, innarluutillip aamma siunissami inuuniarnermini qanoq pitsaanerpaanik atugassaqartitaanisaanut pilersaarusiit, inissiinissaq sioqqullugu suut misilinneqarsimanerinek paasisutissat kiisalu innarluutilik immikkut ittunik pisariaqartitsisuusimappat tamakku suunersut pillugit paasisutissat. Taamatut paasisutissiinermi anguniarneqarpoq innarluutillip paaqqinniffimmi, pisariaqartitaminik naammassinnissinnaanerusumi inissinneqarsinnaanissaa. Tamatumuuna kukkusumik inissiinerit paaqqinniffiillu akornanni pisariaqanngitsumik nuutitseqattaarnerit, innarluutillit ilaannut annertuumik akornusiinertut misinnarsinnaasut, pinngitsoortinneqassapput.

Taamattaq innarluutilimmik isertertoqarnerani iliuusissanut pilersaarut ulloq unnuarlu paaqqinniffimmut sakkusaaqvoq pingaarutilik. Innarluutillip pisariaqartitaasa suunerinik paaqqinniffimmut pingaarutilimmik pisariaqartunillu paasisutissiissaaq, paaqqinniffiup suliaasarujussuarmik piffissamillu innarluutilinnut ataasiakkaanut misileeqattaarfissaraluanik sipaarutaasinnaalluni. Paaqqinniffimmi sulisut taamaalillutik suliaq aallartereersimasooq ajunngitsumillu ingerlasimasooq ingerlateqqissinnaassavaat.

Ulloq unnuarlu paaqqinniffiit nalunaarutigisarpaat kommuunit pilersaarutaat amigaataasartut aammalu suliarineqartarneri naammaginartanngitsut.

- Ilaqutariinnermut Pisorta qarfiup tapersersortitut ikiortit piguarnissaannut pikkorissartar-nissaannullu pilersaarutit suliarineqartarnerinut atasuni Peqqissutsimut Pisorta qarfimmik kommuuninillu suleqateqalernissamut periarfissat misissorniarpai.
- Iliusissanut pilersaarutit suliarilluakkat pingaartuunerat ukkanneqassaaq. Tamanna kom-muuninut erseqqissarneqassaaq, soorlu pisorta qarfiup innarluutilinnut tunngasut pillugit nakkutilliinerinut atatillugu.

3. Misileraalluni aaqqissuussineq

Ukioq 2000 aallarnerfigalugu innarluutilinnut aningaasaliissutinik akuersissuteqartarneq misiligutaasumik Ilulissat Aasiaallu komuuniinut inissinneqarpoq. Ukiuni tulliini kommuunit arlallit aamma taamatut aaqqiineq ilannguffigaat.

Misileraalluni aaqqissuussinermi tunngaviuvoq inuit annertuumik innarluutillit ikiorneqartarne-
rat pillugu inatsisartut peqqussutaanni nr. 7-imi, 3. november 1994-imeersumi § 2. Aalajanger-
sakkami allassimavoq: ”Innarluutilinnik suliaasaqarfimmi paasissutissiisarnerit, misileraanerit
ilisimatusarnerillu Isumaginninnermut Naalakkersuisup aallartissinnaallugillu tapiissuteqarfigi-
sinnaavai”.

A. Misileraalluni aaqqissuussineq pillugu nassuiaat

Kommuunit misileraalluni aaqqissuussinermi peqataasut aningaasaliissutinik akuersissuteqartar-
neq tiguaat, taamalu kommuuni misileraanermi peqataasooq inunnut annertuumik innarluutilinnut
ikiorsiissutaasartuni aningaasartuutitut tapiissutissanik aningaasaliissuteqarsinnaalluni. Tassa
imaappooq qinnuteqaat iluunngaat kommuunit namminneq naliliiffigalugulu aningaasaliissutissar-
tai akuersissutigisarpaat. Allaffissornikkut aningaasartuutit kommuunit namminneq siornatigu-
tuulli isumagisaraat.

Misileraalluni aaqqissuussinermi siunertaavoq aalajangiisarnerup innuttaasunut qaninnerusumik
ingerlanneqalernissaa, aamma allaffissornikkut suliaasanillu ingerlatsisarnikkut periutsit pisa-
riinnerusumik ingerlanneqartarnissat. Aamma anguniagaavoq piffissap allaffissornermi sulianut
atorneqartartup sullitamik sullissinnermut toqqaannartumik atorneqalernissaa. Tamatumanili naat-
sorsuutigineqarpoq aaqqissuussinermi tapiissutit annertussusaat kommuuninut misileraalluni
aaqqissuussinermi peqataannigitsunut atorneqartartut annertoqatigissagaat.

Kommuunilli misileraalluni aaqqissuussinermi peqataannigitsut ikiorserneqarnissamik qinnute-
qaatit pisortanit suliaasartaat isumagisarpaat, tamannalu aallaavigalugu Ilaqutariinnermut Pisor-
taqarfimmut inassuteqaasiortarlutik. Ikorsiissuteqartoqassanersoq tassani aalajangiivigineqartar-
poq. Kommuunip siullermik paasissutissat allakkatigullu uppersartaat il.il. pingaarutillit kater-
sortarpai suliaassarlu naliliiffigalugu. Taava nunap immikkoortuani allaffeqarfiup suliaasaq inas-
suteqaallu misissoqqittarpai aalajangiiffigalugillu. Taava nunap immikkoortuani allaffeqarfiup
aalajangiinera kommuunimut nalunaarutigineqartarpoq, tassannaanniillu qinnuteqaateqartumut
ilisimatitsissutigineqarluni ikorsiissullu aallartinneqartarluni. Aningaasartuutit kommuunip isu-
magisarpai, utertinneqarnissaallu nunap immikkoortuani allaffeqarfimmut qinnutigisarlugu.

Kommuunit misileraalluni aaqqissuussinermi peqataasut aningaasartuutissat misileraanermi atu-
gassatut akuersissutigineqartut iluini kommuuniminni innarluutilinnut ikiorsiissutaasut akilertar-
nissaannut pisussaatittarput. Misileraanermi aningaasartuutissatut akuersissutigineqartut iluini
aningaasartuutissanik missingersuusiorneq akuersissuteqartarnerlu kommuunip nammineq isu-

magisarpaa, aningaasartuutissallu sinnerneqassagalarpata nammineq matussusernissaannut pi-sussaatittarluni. Oqartussaaffiup tunniunneqarnera kommunit peqataasut tamaasa immikkut isumaqatigiissuteqarfiginerinik tunngaveqarpoq, ukiullu ataasiakkaarlugit ingerlasarallartussaalluni. Ukioq nutaaq aallartitsinnagu ukiumut tullermut isumaqatigiissutissaq nutaamik isumaqatigiinniutaasinnaavoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup kommuuninik misileraalluni aaqqiissuteqarnermut peqataasunik peqataaangitsunillu nakkutilliineq isumagisaraa. Nakkutigineqartunut ilaapput kommuunip inatsisit maleruarneraai aammalu pisortat sullissineranni maleruagassat tunngavigalugit ingerlatsiner-soq.

B. Misileraalluni aaqqissuussinerup ingerlanera.

Januaari 2000 aallarnerfigalugu Ilulissat Aasiaallu kommuunii misileraalluni aaqqissuussinermi siulliullutik peqataalerput.

Januaari 2001 aallarnerfigalugu Qaqortup, Narsap, Ummannap, Qasigiannugit Qeqertarsuullu kommuunii ilanngupput.

Januaari 2002-miit Upernaviup, Maniitsup Ammassallullu kommuunii misiliilluni aaqqiinnermut ilanngupput.

2003-mi septembarip aallaqqaataanniit Qaqortoq misileraalluni aaqqissuussinermut peqataajunnaarpoq. 2004-milu januaarip aallaqqaataanniit Qeqertarsuaq, Ammassalik Maniitsorlu misileraanermiit peqataajunnaarputtaaq.

Taamaalillutik misileraalluni aaqqissuussinermi ullumikkut peqataasut tassaalerput Ilulissat, Qasigiannugit, Ummannap, Narsap aamma Upernaviup kommuunii.

C. Novembarimi 2003-mi naliliineq.

Misileraalluni aaqqissuussineq Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup 2003-mi naliliiffigaa. Tamanna apeqqutit immersugassat atorlugit ingerlanneqarpoq.

Apeqqutit immersugassat atorlugit paasiniaanerup takutippaa, kommuunit innarluutilinnut aningaasaliissutinik akuersissuteqartarnermik tigusisimanertik ataatsimut isigalugu iluarisimaaraat, tamannalu naalakkersuinikkut oqartussatut innarluutilinnut akisussaassuseqarnerulernermik kinguneqarsimasoq. Misiliutaasumik tunniussinerup aamma kingunerisimavaa allaffissornikkut sulinerup pitsaanerulernera, innuttaasunik sullissinikkut sukkanerulernera pappialarsornerullu annikinnerulernera, tassa kommuuni nammineq aalajangiisalermat taamalu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup suliassamik ingerlatsinissaa akissuteqarnissaalu utaqqisariaarullugit.

Kommuunit aamma nalunaarput atuisut iluarisimaarinninnerulersut. Innuttaasut ajornaannerusumik sukkanerusumillu sullinneqarsinnaalersimapput, tassa kommunip (pisortatigut sullissisup) suliap naammassinissaa nammineq akisussaaffigilermagu. Aamma kommuuniniit akissutitigut erserpoq aningaasat atugassat taakkulu aqunneqarnerat ajornartorsiutaanerusartog.

D. Misileraanerup iluani sukaterinerit.

Innarluutilinnik ikiuinnermut aningaasartuutit misileraalluni aaqqissuussinnermut atasumik misinnartumik qaffapput. Aningaasartuutaanersut affaat tassaapput tapersersorteqarnissamut nal. akunnerisa amerlanerit 2002-miilli atorreqartalernerat.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup 2003-mi matumunnga tunngasumik nakkutilliinnermini paasivaa kommuunit amerlaqisutigut innunat annertuumik innarluutilinnut angerlarsimaffinni ikiortit atornagit tapersersorteqarnermut nal. akunnerinik atuineq kisiat ingerlakkaat. 2004-p tungaanut nalorninartorsiorfiusimavoq, angerlarsimaffinni ikiortit suliassaat tapersersorteqarnissamut nal. akunnerinik nalunaarsugaasimmata.

Innuttaasut annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarnermik peqqussummi pineqartut, qanoq annertutigisumik pisinnaanginnerat naapertorlugu angerlarsimaffimmi ikiorteqartuarnissamik neqeroofigineqarsinnaapput.

Angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsisarneq pillugu maleruagassat maleruagassanut annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarneq pillugu maleruagassanit siulliutillugit atorreqartussaapput. Isumaginninnermut tunngasumik inatsisit allat atorlugit ikiorsiisoqariarsinnaatinnagu aatsaat innarluutilinnut maleruagassat atorreqassapput. Taamaammat innuttaasoq annertuumik innarluutilik pillugu iliussissatut pilersaarusiortoqartillugu innuttaasut ataasiakkaat angerlarsimaffimmi ikiorteqarnissamut pisariaqartitsinerat pillugu kommuunip naliliisarnissaa pingaaruteqarpoq.

Innuttaasut annertuumik innarluutillit suliassatigut nalinginnaasutigut angerlarsimaffimmi ikiortinik atorfissaqartitsigajupput – illup iluani suliassanut assigiinngitsunut – aamma inuttut eqqiluisarnissamut.

Angerlarsimaffimmi ikiortit suliassaannik aamma tapersersersortit suliassaannik immikkoortitsiniartarneq ajornartorsiutaasartog malunnarpoq. Kommuunimi innuttaasoq annertuumik innarluutilik innuttaasutut allatuulli isigineqartussaavoq, taamaallaat annertuumik innarluutillip innarluuteqarnini pissutigalugu suliarisinnaangisamigut ikiorserneqarnissani atorfissaqartittarpaa.

Taamaattumik 2003-imi decembarimi tapersersortitut ikiortinik atuineq pillugu immikkut ilitersuusiaq Ilaqutariinnermut pisortaqarfiup suliarisimavaa, angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsineq pillugu ilitersuut aamma suliarisimallugu. Tamatumuuna siunertaavoq kommuunini angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsineri suliassat tapersersortitullu sulinerup ilitersuinnermik ilaqartinnertup immikkoorutaasa erseqqinnerulernissat.

Maleruagassat erseqqissassavaattaq kommuunit suut suliassarineraat suullu Namminersornerulutik Oqartussat suliassarineraat, aamma kommuunit inatsisit allaffissornikkut suliassartaannik assigiiarnerusumik suleriaaseqarnissaat qulanaassallugu.

Tapersersorteqartitsinermut aningaasartuutit Landskarsimit matuneqartussaapput, angerlarsimaffinnilu ikiortinut aningaasartuutit kommuunit isumagineqartussaallutik. Tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinut Namminersornerullutik Oqartussat aningaasartuutissaat kommuunit angerlarsimaffimmi ikiortinut aningaasartuutissaannut taarsiullugit atorneqartarsimanerannut arlalissuarnik assersuutissaqarpoq.

Misileraalluni aaqqissuussineq pillugu isumaqatigiissutissat isumaqatiginninniutaaneranni, tapersersortinut aningaasartuutissat angerlarsimaffinnilu ikiortit kukkusumik immikkoortinneqartarnerannut takussutissanik Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik kommuunit tungaanniit siunnersuutiniq siumuijuarpoq. Tamatuma kinguneranik kommuunit ilaat aaqqiinermut tunuarniarlutik kissaateqarput, tassa angerlarsimaffinni ikiortinut aningaasartuutit tapersersorteqartitsinermut nal. akunnerinut atugassatut isikkoqalersillugit isertorneqarsinnaajunnaarmata.

Tapersersortit pillugit sukaterinerit saniatigut 2003-mi novembarimi naliliinerit kingunerannik kommuunit misileraanermi peqataasut allatigut aamma sukateriffigineqarput.

Aningaasartuutit annertunerulernerannut atatillugu Naalakkersuisut misileraanermut atatillugu atugassarititaasut allangortinnissaat 2004-miit atuutilersussatut aalajangiuppaat nutaamillu toqqammaviumik isumaqatigiissusiorlutik, aningaasatigut aqutsinermut iluaqutaajutigaluni aningaasartuutit annertusiartuinnarnissaannut pitsaaliuutaasussamik.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik aamma ilumini suliat ingerlanneqartarnerat pillugu periutsinik nutaanik pilersitsivoq, ukiumi misiliffiusumi 2004-mi atulersunik. Isumaqatigiissutit nutaat atugassarisanillu allanguinerit tamakku ilaatigut kinguneraat kommuunit ikiorsiissutinut aningaasartuutimik utertinneqarnissaannik qinnuteqaraangamik uppersaatiniq siornatigornit suli arnerusumik piumaffigineqartalernerat.

Kommuunit misileraanermi peqataasut inunnik nutaanik annertuumik innarluutillit pillugit peqqussutip iluani pineqartunut namminneq ilanngussisinnaanerat 2004 aallarnerfigalugu atorunnaarsinneqarpoq. Kommunit siornatigut atugassarititaasut naapertorlugit taamaaliorsinnaagaluarput. Inuit peqqussummi pineqartunut ilanngunneqassanersut Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup aalajangertarpaa.

Sukaterineq alla tassaavoq aningaasat innarluutilinnut atorneqanngitsoortut Landskarsimut utertinneqartalernerat. Kiisalu aamma misiliutaasumik aaqqissuussinermut atatillugu nakkutilliineq siornagumut sanilliullugu sukaterneqarpoq. Kommuunit arlallit tamanna qisuariarfigisimavaat, naatsorsuutit ingerlaavartumik nunap immikkoortuani allaffeqarfinnut nassiunneqartalerneratigut allaffissornikkut suliassaqarnerulernermik kinguneqarnerarlugu.

Taamatut sukaterinermi innarluutilinnut tunngasut tikivillugit pitsaanerusumillu aqunneqalernissaat anguniarneqarpoq, aammalu tamanna maleruagassat kommuunini ataasiakkaani assigiaarnerusumik allaffissornikkut isumagineqartalernissaannut peqataaniartussaavoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup sulisuni innarluutilinnik suliaqarnermut tunngasunik novembarimi 2003 ulluni marlunni pikkorissartippai. Pikkorissaarnerup siunertaraa sulisut pikkorinnerulersarnissaat aammalu suliasaqarfimmi tamatumani sulinikkut periaasissat nutaat sukaterinerillu piviusunngortinnissaat.

Sukaterinerit 2004-miit atuutilernerisa kingunerisaanik kommuunit ilaasa misileraanermi peqataajunnaarnissartik kissaatigisimavaat, allallu misileraanermi peqataaginnarnissartik nangaa-sunnguamik akuersaarsimallugu. Kommuunit peqataaginnartut kommuunit angerlarsimaffinni ikiortinut aningaasartuutaasa qaffannissaat akuersaarsimavaat. Taanna isumaqatigiinniarnerni ilaatittuarlugu sammineqarsimavoq.

Kommuunit tapersersorteqartitsinermit nal. akunnerinik atugassanik, nunap immikkoortuini allaffiit tunniuttagaannit amerlanerusunik qinnuteqaatinik, Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup tamatum kingorna aningaasaliissutigisarsimasaanik nassitsisarsimapput. Tassunga qisuariaatit tassaasarsimangillat innarluutillip ilitersuunneqarnissamik annerusumik pisariaqartitsinera, kommuunilli aningaasaqarniarnerannut tunngasuunerusarlutik.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup misilittagai naapertorlugit tapersersorteqartitsinermit nal. akunnerinut imaluunniit angerlarsimaffimmi ikiortimut qanoq ilinikkut tapiisarnissaq suli nalornissutaavoq. Misilittakkat naapertorlugit maleruagassat nutaat eqqortumik atuutsilernissaannut piffissaq sivilisujaaq atorneqartarpoq, imaassinnaavorlu kommunini inunnik sullissisut pikkorissartineqartariaqarsinnaasut.

E. Misileraalluni aaqqissuussinerup siunissaa.

Misileraalluni aaqqissuussineq aamma 2005-imi ingerlaqqissaaq. Nalakkersuisut isumaqarput misileraalluni aaqqissuussineq ungasinnerusoq isigalugu nuna tamakkerlugu atuutuartussanngortittariaqartoq, tamatumuuna innuttaasut sukkanerusumik pitsaanerusumillu sullinneqarsinnaamata.

Innarluutilinnut tunngasut nuna tamakkerlugu atuutuartussamillu kommuuninut tunniunneqarnerisigut tapersersortinut angerlarsimaffinnilu ikiortinut aningaasaliissuteqartarnikkut pisortatigullu sullissinikkullu akisussaaffiit ataatsimoortinneqalissapput. Taama pisoqarpat kommuunit aningaasaliissutit iluanni pingaarnersiullutik tullerriaarinissaminnut pinngitsaalineqassapput aningaasartuutillu ajornannginnerusumik aqussinnaalissallugit.

Innarluutilinnut tunngasut kommuninut nuunneqarnerisigut aamma qanoq ilinikkut tapersersortinik imaluunniit angerlarsimaffinni ikiortinik sulisitsinissamut aningaasaliissuteqartoqartariaqarnersoq tapiissuteqartoqarsinnaanersorlu eqaannerusumik aalajangiiffigineqarsinnaalissapput. Aamma ta-persersorti innarluutilik peqatigalugu ulluinnarni suliassanik, angerlarsimaffimmi ikiortip isumagisinnaanngisaanik, isumagisaqarsinnaavoq tamatigut sungiusaaqqinnerusariaqanngitsumik.

Aningaasaliisarnermut aningaasatigullu missingersuusiordermut akisussaaffik iluatsittumik tunniunneqassappat kommuunini aningaasatigut aqutsineq pitsaanerulertariaqarpoq. Aningaasatigut aqutsineq soorlu assersuutigalugu immikkut ittumik nalunaarsuiffissaliornikkut aqutsinikkullu najoqqutassiornikkut pisinnaavoq.

Aaqqissuussineq ataavartunngortinneqassappat inatsisinut tunngasortai najoqqutassiallu kommuuninut tunniussinissamut naleqqussarneqartariaqarput.

- Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut ilaasa tamarmilluunniit kommuuninut suliasanngortinneqarsinnaanerannut nuutsisinnaanermut periarfissat Naalakkersuisut miosisussavaat, aalajangiisussatut oqartussaaffik aningaasaliisinnaatitaanerlu ingerlaqatigiissilugit. Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut kommuninut tunniunneqarnerata kingunerissavaa nutaanik inatsisiliortoqartariaqarnera, maleruagassiortoqarnisaaa, aningaasanik aqutseriaatsimik aalajangersagaliortoqarnissaa kiisalu Namminersornerullutik Oqartussat KANUKOKA-llu akornanni ataatsimoortumik tapiissuteqartarnermut isumaqatigiissutissamut siunnersuusiortoqarnissaa.

4. Innarluutilinnik paaqqinniffinnut tunngasut

Inatsisartut peqqussutaanni § 14 naapertorlugu Isumaginninnermut Naalakkersuisup ”annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffinni pisariaqartinneqartut naapertorlugit naammattunik inissaqarnissaa isumagissavaa”. Taamatullu Naalakkersuisoq paaqqinniffiit taakku pilersinneqartarnerinik ingerlanneqarnerinillu ataqatigiissaarisuussaaq.

Innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit Namminersornerullutik Oqartussanit aningaasalersugaapput aammalu Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit ingerlanneqarlutik.

Nunatsinni ullumikkut innarluutilinnut paaqqinniffiit arfinillit innarluutilinnullu tapertatut sullisiviit meeqqanut inuusuttunullu tunngatitat pingasut, tamarmik katillutik 109-nut inissallit pigineqarput. 2003-p kingorna inissat 29-nik paaqqinniffimmillu ataatsimik amerlineqarsimapput. Sullinniakkat paaqqinniffinni ataasiakkaani assigiinngisitaarput, kisianni innarluutilinnut paaqqinniffiit sullitaat assigiinngisitaaqisut tassaaput tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit, timikkut tarnimikkullu ajuutillit, inuusuttut inersimasullu tarnimikkut nappaatillit kiisalu meeqqat inuusuttullu arlalinnik innarluutillit.

A. Innarluutilinnik paaqqinniffiit eqqartorneqarneri

Ivaaraq, Qaqortoq

Innarluutilinnut paaqqinniffik meeqqat inuusuttullu timimikkut tarnimikkullu ineriartornerminni imaannaangitsunik ajoqutilinnut pisinnaassutsimikkut ataavartumik sanngiissuteqartunut naatsorsuussaaq. Najugaqartut tassagajuttarput arlalinnik innarluutillit, tamakkuuppullu innarluutillit nunatsinni tigummineqarsinnaasut eqqugaanerpaasimasortaat. Najugaqartut tamarmik assakaasulinnik kaassuartaakkanik issiaveqartuupput.

Paaqqinniffik Røde Kors-ip meeqqanut angerlarsimaffiutissaatut sananeqaqqaarsimagaluarpoq, 90’ikkulli aallartinneranni innarluutilinnik paaqqinnitarfinngorlugu qulinit najugarineqarsinnaangorlugu allangortinneqartoq, illorsuulli massakkut isumagisassaminut naleqqutinnginnera, aammalu qatserisartut suliffinnillu nakkutilliisut peqqussuteqarneratigut inissat arfineq pingasuinnangorlugit ikilisinneqartariaqarsimapput.

Paaqqinniffiup ilitsersuussinikkut anguniagai:

- najugaqartut inuunermik pitsaasumik, imaqarluartumik misigisassa qarfiullu artumillu tuninissaat.
- atortorissaarutissat najugaqartut qanoq ilinikkulluunniit atorfissaqartitaasa taakkununga iluaqutissangorlugit pissarsiarisarnissaat taakkunungalu atorneqarsinnaasunngortinnissaat.
- atassuteqaqatigeeriaatsit assigiinngitsut ilinniartitsissutigalugillu puigornaveersaartinnissaat.

- najugaqartut tamarmik atasiakkaarlutik sullinneqarnissaannik pilersaarutit / katsorsarneqarnissaannik pilersaarutit aallaavigalugut taakkununga toqqissisimanartunik kajungilersaataasunillu ulluinnarni atugaqartitsinissaq.
- aallaarsimaaqatigiittarnissaq.
- najugaqartut tamarmik atuartuujunnaarsimagunik atuarnissaannut aamma/imaluunniit allanik sammisassaqaarnissamut periarfissaannik neqeroorfiginissaat.

Tusilartut angerlarsimaffiat, Illu Sungaartoq, Qaqortoq

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik meeqqanik inuusuttunillu sullissiviup Inuusuttut Inaat'a ataani inissisimasoq.

Tapertatut sulliissiviup maannamuugallartoq sullinniagaa ataasiusoq tassaavoq arlalinnik innarluutilik inoqatiminut attaveqarsinnaangitsutut malunnaatilik nunatsinni allami inissiffissaqartinneqangitsoq. Innarluutilinnik allanik taamatukanneq innarluuteqartutut nalilerneqarsinnaasunik najugaqatigiissinnaasunik siumugassaqaassappat ullumikkutut sulisoqarluni pingasut tikillugit najugaqartorineqarsinnaapput, ineqarfimmi pisariaqartinneqartut pigineqarpata.

Paaqqinniffiup ilinniartitsinikkut sullissinera angummut inuusuttumut tassunga sammisitaavoq taamaattumillu tusilartuunermut inoqatinullu attaveqarsinnaangitsutut malunnaatilimmut tungatitaalluni.

Palleq, Paamiut

Angerlarsimaffik Palleq tarnikkut ineriartornermini innarluutilinnik timikkut annertuumik innarluuteqangitsunik qulinik 18-iniit qummut ukiulinnik ineqartoqarsinnaavoq. Palleq ineriartornikkut innarluutillit allani najugaqartinneqarlutik misilinneqarsimasut, aammalu ulloq unnuarlu tapersorsorneqartuartaqartut najugaqarfigaat.

Persorsaanikkut sulinermi salliutinneqarput toqqissisimasutut misigisimanissaq, qanittuunissaq najugaqatigiittullu ataqatigiinnissaq kiisalu angerlarsimaffippalaartuutitsinissaq. Najugaqartut illumi suliassanut tamanut pisinnaassuseq naapertorlugu peqataanissaat pingaartinneqarpoq. Aamma isumaqatigiissuteqarsimalluni unioqputikkaanni tamatuma kinguneqarnissaa pingaarti-taavoq, isumaqatigiissuteqarsimagaanni tamatuma sumut atasarnera najugaqartut paasisinnaaler-niassammassuk. Aamma najugaqartut namminneq inuttut eqqiluisaarnissakkut sungiusarneqar-tarput.

Najugaqartut aningaasat pisartakkatik namminneq aqussinnaanngilaat, taamaattumillu attaviusar-tup salliup najugaqartoq ilitersugarisarpaa aningaasat qaammammut naammattussanngorniarlu-git. Attaviusartup najugaqartoq peqatigalugu ilaqtutanut ulluinnarni attaveqartarneq isumagisar-paa.

Aaqa, Nuuk

Inersimasunut 21-nut 18-it sinnerlugit ukiulinnut tarnimikkut nappaateqartunut nunamut tamar-mut atuuttumik ulloq unnuarlu paaqqinniffik. Tassani inissat marluk Prader Willi Syndrom-imik nappaatilinnik inoqartinneqarput. Immikkoortortassaata nutaap 2005-imi atulerneratigut najuga-qartunut 29-nut inissaqalissaaq. Kalaallit tarnimikkut nappaatillit eqqartuussaannikkut Danmar-kimi pineqaatissinneqarsimasut ilaat immikkoortoq nutaaq taanna aqutugalugu angerlartinneqar-sinnaasalissapput. Paaqqinnittarfik nakkutigisaasumik sannaveqarpoq 18-inut inissalimmik.

Paaqqinniffimmi pingaartumik najugaqartinneqartarput skizofreni'mik nappaateqartutut paasine-qartut eqqarsartaatsimikkulluunnit allanik nappaateqartut.

Paaqqinniffimmi ilitsersuussinikkut sulinermi najugaqartut/atuisut ataasiakkaat namminneq atu-garisaat aallaavigalugit ulluinnarni atugaqarnissaannik neqeroorfigineqartarput. Ilitsersuussinermi najugaqartut ataasiakkaat pisariaqartitaat naatsorsuutigalugit aqqissuussisoqartarpoq aamma ajornartinnagu inuttut ineriartuutigisinnaasaannik. Ilitsersuussinermi anguniarneqarpoq najuga-qartup nammineq sungiusartinneqarnissaminut piumasarisaminik ersersitsillunilu saqqummiussi-nissaa. Nammineq atugarisatigut sunniuteqaqataanissaaq tamatumunngalu akisussaaqataanissaaq pingaartinneqarput.

Elisibannguaq, Maniitsoq

Innarluutilinnik paaqqinniffik tarnikkut ineriartornerminni innarluutilinnut pisinnaassutsimikkut ataavartumik sanngiissuteqartunut 18-62-imi ukiulinnut (massakkorpiaq 26-55-inut ukiulinnut) 17-ininut inissalik. Paaqqinniffik aamma sannaveqarpoq 24-nut inissalimmik.

Paaqqinniffiup sullinniagai tassaapput inersimasut tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit pi-sinnaassutsimikkut ataavartunik sanngiissutillit. Aamma tiguneqarsinnaasarput tarnikkut anni-kinnerusunik nappaatillit, qaratsamikkut ajoqusersimasut kiisalu noqartarnermik nappaatillit. Najugaqartut ilaat aamma inoqatiminnut attaveqarniarnermik ajornartorsiuteqartutut malunniut-tarput. Najugaqartut paaqqinniffimmi najugaqartuarsinnaapput kommunip utoqqarnik isumagin-ninneranut nuunnissartik tikillugu.

Paaqqinniffimmi ilitsersuussinikkut suliissineq najugaqartut ataasiakkaat isumassorneqarnissa-mik, tapersorneqarnissamik katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitarpassuinut naleqqussagaa-sarpoq. Najugaqarfimmi aqqissuussinerup allanngorpallaannginnissaa nakkutigineqartorujus-suuvoq, tamanna najugaqartunut qajannaqisunut sunniuteqarnerluttarmat. Ullup ingerlasarnera najoqqutassaaq aalajangersimaqqissaartoq ukiup qanoq ilineranut naapertuussagaq malillugu pi-sarpoq. Najugaqartut tassani sannavimmi nakkutigisaasumi ullut tamaasa suliaqarnissaminnik neqeroorfigineqartarput.

Uiluut, Sisimiut

Atuartunut tusilartunut tutsarluttunullu arfinilinniit 18-inut ukiulinnut qulingiluanut atuartuunerup nalaani angerlarsimaffik.

Saaffigisai aalajangersimasut: paaqqinniffik tusilartunut/ tutsarluttunut sanaajuvoq ussersorluni oqaluussinermik atuiffiusinnaasoq. Illu tamarmi amasuvoq, najugaqartut tamarmik imminnut attavigeqatigiissinnaallutik. Najugaqartut aamma sumiginnagaasimasuupput, taamaattumillu tusilartuunerup saniatigut aamma atugarisamikkut ajornartorsiuteqartuullutik.

Perorsaanikkut siunnerfik tassaavoq tusilartut / tutsarluttut inuiaqatigiinni namminneersinnaanngorlugit sungiusarnissaat. Najugaqartut kajumissaarneqartarput timersortaqqullugit, tamaani timersoqatigiiffinni inuit nalinginnaasumik tusaasinnaasut akuliuffigisinnaaniassammattigik, najugaqartullumi aamma tamaani innarluutilit peqatigiiffianni ilaasortaapput. Kingulleq taanna ingerlanniaruminaatsuuvoq, tassa najugaqartut namminneq innarluutilittut imminnut isigineq ajormata. Kajumissaarneqartarput meeqqat atuarfiata sunngiffimmi atuartitsisarnerinut sapinngisamik peqataaniartaqqullugit, tamanna aqqutigalugu inuusuttunut allanut akuliulluarniassammata. Najugaqartut atuartuunerminnut atatillugu paaqqinnittarfimmiittuusarmata ilinniagassanik ilinniarnermut piffissarujussuaq atorneqartarpoq. Ilinniagassanik ilinniarneq tamarmi immikuumtaarluni ingerlanneqartarpoq sulisunik ikiorteqarluni, tassami tamarmik nipituumik atuarneqarlutillu ussersornikkut oqaatigineqartartussaammata.

Perorsaanikkut inuiaqatigiinni inooqataanermut attuumassuteqartut sammineqartarput, tamatumani aamma suut akuerisaasut suullu inerteqqutaasut killingi nalinginnaaffiilu ilanngullugit. Tusilartut oqaasii allat ulluinnarni oqaaserinngimmatigik ataasiakkaarlugit oqaluttuuttariaqartarput inatsisit suunersut, aamma suna eqqortuunersoq.

Pilutaq, Sisimiut

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik Angerlarsimaffik Aja’p Nuummiittup meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffiusup ataaniittoq arnanut inuusuttunut pingasunut sianiutimikkut ’borderline forstyrrelse’mik nappaateqartunut inissiaq.

Sullissiviup saaffigisai tassaapput arnat inuusuttut sianiutimikkut ’borderline forstyrrelse’mik nappaateqartut.

Sullissivimmi ilitsersuinikkut periaaserineqarpoq arnat tarnikkut patajasorujussuit eqqissisimatilugillu paaqqutarinissaat. Ilitsersuinermi uteritsuullunilu nikallujaatusariaqarpoq arnat nanertugaaqisut/nanertueqisut taakku inuunerat atoruminartuutinniarsaralugu.

Ikinngut, Ilulissat

Paaqqinniffimmiittarput meeqqat, inuusuttut inersimasullu aqqanik marlunnik ukiulinniit utoqqa-liartuaartut timikkut/ tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit. Paaqqinniffik 21-nik najugaqar-toqarsinnaavoq, paaqqinniffimmi namminerme illoqarfimmilu immikkoortortaaqqani sisamani siammarsimasunik. Paaqqinniffik aamma sannaveqarpoq qulingiluanut naatsorsuussamik.

Paaqqinnittarfiup sullinniagai tassaanerupput inersimasut tarnikkut ineriartornerminni innarluu-tillit. Aamma najugaqartut ilarpasui assigiinngitsutigut sumiginnagaasimasuusarput. Paaqqinnit-tarfiup aamma tigusunnaasarpai inersimasut tarnikkut allanik innarluutillit, nunatsinni naleqqut-tunik allanik massakkorpiaq inissiffissaqartinneqanngitsut, soorlu assersuutigalugit inoqatinut attaveqarneq sapersut, kingusissukkut qaratsamikjut ajoqusersimasut, mongolit aamma arlalin-nik innarluutillit (tarnikkut/timikkut innarluutillit).

Paaqqinniffik nakkutigineqartumik sannaveqarpoq.

Paaqqinniffimmi najugaqartut alaatsinaatarineqartarput ilitersuussinikkullu sungiusaanissamik neqerooruteqartoqartarluni, iliuusissanik pilersarusiortoqartarluni, qanorlu ittunik najugaqarnis-saq nassuiarneqarlunilu pilersinneqartarluni inunnullu timikkut/tarnikkut innarluutilinnut naleq-quttumik sungiusarnissaq neqeroorutigineqartarluni.

Sungiusaariaatsimi atorneqartumi najugaqartoq akisussaassuseqalersinniarneqartarpoq nammi-nerlu inuunermini peqataalersinniarneqartarluni. Najugaqartut innarluutiminnik paasinnilluarnis-saat anguniarneqartarpoq aammalu tamatuma pilersitaanik periarfissanik aporfissanillu ilisiman-nilersitsinniarneqartarluni. Ilitersuinerup inuunerme sapinngisamik nalinginnaasumut qaninner-paami pisariaqartunik pisinnaasassat aallartitittarpai, puigornaveersaartittarlugit aam-ma/imaluunniit sungiunniarteqqittarlugit.

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik, Ummannaq

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffimmut Meqqat Anger-larsimaffiat Ummannaq'mut atasuuvoq. Tapertatut sullissivik nammineerluni immikuullaris-suunngilaq, meeqqat inuusuttullu tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit arfiniliusut paaqqin-niffiup immikkoortuini marluusuni meeqqanut ilutiminnut nalinginnaasumik piginnaassuseqar-tunut akulerutinneqarsimmamata.

Tapertatut sullissiviup sulliniagai tassaapput meeqqat inuusuttullu tarnimikkut ineriartornerminni inarluutillit.

Paaqqinniffimmi ilitersuussinikkut anguniarneqarpoq tarnikkut ineriartornerminni innarluutillit, meeqqanik inuusuttunillu nalinginnaasumik piginnaassulinnik najugaqateqartitsinikkut, taakku-nunnga akuliutinissaat, innarluutillit immikoortinneqartutut meeqqanillunniit allanit allaaneru-

sutut misigisimanginnissaat anguniarlugu. Perorsaariaaseq atorneqartoq inunnut ataasiakkaanut naleqqussarneqaannarluni meeqqanut inuusuttunullu paaqqinniffimmi najugaqartunut allanut atorneqartutut ippoq.

Perorsaanikkut sulinermi aallaavigineqarput isumalluuttit pinngortitami qanigisamilu siumugas-saasut. Taamaalilluni illumi ningiut piniartullu meeqqat angerlarsimaffippalaartumik avatangiiseqarnissaannik pilersitsiniaqataasut sulisorineqarput. Perorsaanikkut sulinerup ilangaallussua aalajangersumik ingerlassaqartarnermut sammisinneqarpoq. Assersuutigalugu qaammatini mar-lunni qimussimik angalasoqartarpoq tamaani piniartunik ilaqlarluni. Perorsaanermi pingaarutilik alla tassaavoq Europami nunanut allanut angalasarneq, tassuuna meeqqat nutaanik avatangiisis-sarsiorlugit anguniagassarsiorfillugillu kiisalu qaammaasaqarnerulersinniarlugit.

Innarluutilinnut tapertatut sullissivik Nasippi, Ammassalik

Tapertatut sullissivik inersimasunut (18-62-inik ukiulinnut) tarnimikkut ineriartornerminni innar-luutilinnut ataavartumik killilimmik pisinnaasalinnut arfinilinnut naatsorsuussaq Prinsesse Mar-grethes Børnehjem'imut atasuuvoq. Tapertatut sullissivik nakkutigisamik sannaveqarpoq aama avataaneersunit atorneqartartumik. Katillugit qulinik inissaqarpoq.

Sullissiviup sulliniagai tassanerupput sumiiffigisami najugallit akornanni inersimasut tarnimik-kut ineriartornerminni innarluutillit. Najugaqartut angalasinnaanermikkut assigiin-gisitaartuupput. Najugaqartut tamangajammik saniatigut innarluutuliupput - spastiskiullutik aa-laniarnikkut ajornartorsiutillit, kingusissukkut qaratsamikkut ajoqusersimasut noqartoortartullu. Sullissivimmi piffissap ilaani tappiitsoq ataaseq tigummisarineqartarsimavoq.

Sullissivimmi perorsanikkut najugaqartunut ataasiakkaanut immikuutaarlugit iliuusissanut piler-saarusiat katsorsaanissamullu pilersaarusiat malittarineqartarput najugaqartut ataasiakkaarlutik sapinngisamik pitsaanerpaamik inuuneqarnissaat anguniarlugu. Allaniq ilinniagaqarsimasut su-leqatigalugit najugaqartut sungiusarneqartarput/sungiusaqqinneqartarput.

Najugaqartut tamarmik immikkut inissiannuamik igaffeeralimmik najugaqarput taamalu nam-minneq kissaaterfik malillugu angerlarsimaffippalaartumik avatangiiseqarniarsinnaallutik. Inis-siani najugaqartoq nammineerluni aalajangiisuusarpoq. Inimi ataatsimooruttakkami najugaqartut suliassersorneqartarput namminneq kissaataat pisinnaasaallu ataqqillugit aamma ataatsimoorluni inooqatiginniissami maleruagassat tamarmiulluni malitassat sianigalugit.

Tamakku saniatigut meeqqat inuusuttullu innarluutillit arlalissuit nunatsinni tamarmi meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffinni najugaqartiterput. Tamakku tassaapput meeqqap inissinneqareer-neratigut aatsaat innarluuteqartutut paasineqartut. Amerlanertigut meeraq meeqqanik inuusuttu-nillu paaqqinniffimmiiginnartarpoq, naak innarluutillit pillugit peqqussutip ataaniittutut isigine-qalersimagaluarluni, tassa inissinneqarnera inuttut atuagarisanut tunngassutilimmik peqquteqar-nerusarmat.

Innarluutilinnik paaqqinniffiit arfinillit taakku innarluutaasartut nalinginnaanerpaat sullissivigaat. Taamaattorli innarluutinik allanik ikittuinnarnilli, ataaseq-marlunnit taamaallaat atugaasunik nutaanik ingerlaavartumik paasisaqartoqartarpoq. Taamaattunut tapertatut sullissiviit immikkorluinnaq innarluutilinnik isumaginniffiusut pilersineqakulanerujartorput, nunatta avataani inissii-sinnaanermut taartitut atorneqartartunik.

B. Tamatumani ajugaaffiginiartariaqartut

Innarluutilinnik isumaginninneq ineriartortinneqartuarpoq. Innarluutit nutaat nassaarineqartuarput, aamma innarluutillit angerlarsimaffimminni najugallit ilaat immikkorluinnaq, angerlarsimaffimminni isumagineqarsinnaanngitsumik, katsorsarneqartariaqalersarput.

Nunarput inuttussutsimigut nunaarannguuvoq, assigiimmik innarluutillit ikittuinnaaffigisarta-gaat. Taamaattumik paaqqinniffinnik innarluutinut aalajangersimasunut immikkoortunut tamanut naleqqussakkamik pilersitsineq ajornaqaaq. Taamaattorli innarluutit imminnut assingussutillit paaqqinniffiup ataatsip iluanitinneqarsinnaasarput. Ataasiakkaatigut tapertatut sullissivinnik inummut ataatsimut naatsorsuussanik pilersitsisoqarsimavoq. Tapertatut sullissiviit taamaattut aningaasanik atuinikkut allannguutaanngingajattumik marluk-pingasunik najugaqartoqarsinnaa-sarput.

Allatigulli innarluutit immikkorluinnaq ittut tungaatigut, innarluutit pillugit ilisimasanik immik-kut ittunik pilersitsiniarneq aamma/allanngutsaaliuineq ajornartarsimapput, paasinarsisimavorlu nunatta avataani paaqqinniffimmu immikkut piukkunnarsakkamut inissinneqarneq innarluuti-limmu qajassuussinerpaatut isigisariaqartartoq. Taamaalillutik inoqatinut attaveqarniarneq sa-persunik paaqqinniffimmi atorunnaartumi najugaqarsimasut Danmarkimi paaqqinniffimmi im-mikkut piukkunnarsakkami inissinneqarsimapput.

Innarluutilinnik paaqqinniffinni kalaallinik sulisussanik ilinniarsimasunik pissarsiniarneq ata-at-simut isigalugu ajornakusoortuuvoq. Agguaqatigiissillugit atorfiit pigineqartut affaasa missaan-naat ilinniarsimasunik inuttaqartinneqarput, taakku ilaat ikittuinnaat kalaallisut oqaluttuullutik. Nunatsinni innarluutilinnik paaqqinniffiit ineriartortinneqartuarneranni perorsaasunik immikkut ittumik ilinniagalinnik innarluutilinnik sullissinermik soqutigisalinnik amerlanerusunik atorfis-saqartitsisoqarpoq.

C. Siunissami ineriartornissaq

Innarluutilinnik sullissinermi nalinginnaavoq innarluutillit paaqqinniffinni inissinneqareersima-sut ”oqimaalliertortarnerat”, tassa imaappoq isumagineqarneruleriartorlutillu paaqutarineqarne-ruleriartortarnerat. Aamma naatsorsuutigisariaqarpoq inuit taamaattut innuttaasutut allatulli sior-nagornit inuunertunerusalumaarnerat. Innarluutillit paaqqinnittarfinnut inissinneqarnissamik pisariaqartitsisut amerliartortillugit paaqqinnittarfinni inissat pisariaqartinneqartut taamaalillutik amerliartuaartuassapput.

Innarluutilinnik nunatsinni paaqqinnittarfiit annertusarneqarnissaannut taartaasinnaasoq tassavoq taamaattut amerlanerusut Danmarkimi paaqqinnittarfinnut inissitalernissaat. Tamanna ka-jungernartuunngilaq, taamaattorli pissutsit ataasiakkaat eqqarsaatigalugit tamatuma tungaatigut imminut akilersinnaanerusutut isigineqarsinnaasassasoq assortorneqarsinnaanngilaq. Suulli ta-maasa ataatsimut isigigaanni innarluutilinnik Danmarkimi paaqqinnittarfinnut iniissiineq nunat-sinni innarluutilinnik paaqqinniffinnut iniissinermi akisunerusarpoq. Aamma nunatsinni paaq-qinniffinnut inissiinikkut tamatuma nassataanik aningaasatigut ingerlatsinerit, soorlu akissarsiat, akileraarutit il.il. nunatsinniiginnarsinnaasarpur.

Tamanna tunngavigalugu Naalackersuisut 2005-2008-mut ilaqutariissutsip tungaatigut immik-koortumut pilersarusiamik saqqummiippur. Tassani ilaavoq innarluutilinnik paaqqinnittarfinni inissat amerlineqarnissaat.

Pisariaqartinneqarumaartutut naatsorsuutigineqartur aallavigalugit, aamma immikkoortuni ani-ngaasartuutit ikililernissaat siunertaralugu Naalackersuisut siunnersuutigaat nutaanik sanaartor-nani ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pioreersut allilerneqassasur. Pioreersut allilernerisigut ima-luunniit tapertatur sullissivinnik sanaartornikkut pisortassanut aqutsinissamullu aningaasartuutis-sat ileqqaarneqassappur, tassa imaappoq pisortaq, pisortap tullia allaffimmiullu. Aamma sulisus-saalatsisoqalersillugu sulisooreersut immikkoortuni assigiinngitsuni nikisartinnissaat killeqara-luurtumik ajornassanngilaq. Ataatsimut isigalugu aqutsinermut sulisoqarnermullu tunngasut ator-luarneqarnerussappur.

Ingerlatsiviup tungaatigut eqqaatsumik periaaseqarnissaq pingaartuuvoq, tassami pisariaqartitat nalliuttarput peeruteqqittarlutillu. Ingerlatsiveerannugit immikkoqqissaaq pisinnaasallit atuisunik nutaanik taamatulli innarluuteqartunik/nappaatilinnik takkuttoqartarnerani kalluartiasuuppur aammalu aningaasarpassuunngitsut atorlugit allanik pisariaqartitsisunut nuunneqarsinnaangorlu-git allanngortinneqarsinnaasariaqarlutik.

Taamaammat isumaliutigineqarpoq immikkoortunnguamik tamani atorsinnaasumik (tapertatur sullissivimmik) pingasunut inissalimmik pilersitsinissaq, taamaattoq meeqqanik inuusuttunillu isumaginninnermi perorsaasunit siunertanut sugaluurtunulluunniit, aamma taamatulli innarluuti-linnik sullissinermi, atorneqarsinnaassalluni. Aamma pilersinniarneqarpoq immikkoortortaq ta-mani atorsinnaasoq (tapertatur sullissivik) meeqqanut/inuusuttunut qulinut inissalik, aamma ta-matigoortumik sullitassanut assigiinngitsunut atorneqarsinnaasoq.

Taama tapertatur sullissivinnik assigiimmik periaaseqarluni pilersinneqartussanik sanasarnikkut aamma pilersarusiorneq akikillisarneqassaaq, tassami sananiagaq sumiifimmi nutaami sanane-qartussanngoraangat toqqavissaa kisimi nutaamik titartarneqartartussaammat.

Naalackersuisut Inatsisartur Aningaasanut inatsisissamut Siunnersuutaanni ukiuni 2005-2008-mi sanaartugassanut nutaanut makkuninnga siunnersuuteqarput:

Ivaaraq nutaaq aamma Ivaaratoqqap allangortiternissaa

Massakkut paaqqinnittarfiusoq meeqqat angerlarsimaffikuanni atorunnaartumi, meeqqaanik arlalinnik innarluutilinnik, arlalippasuartigut issiavinnik assakaasulinnik kaassuartakkanik atuisunik, imaluunnit teknikkikkut atortorissaarutinik inituunik pisariaqartitsissunik sullissivissatut sanaajusimangisaannartumi pilersinneqarsimavoq.

Illutaata sannaata teknikkikkut atortorissaarutit inissaqartinngilai, aammalu amoortaatini atortorissaarutinillu allanik ivertiternissamut atuinissamullu, sulisut suliaannut nukersornaqisunut oqilisaataasinnaasumik pilersitseriarfissaqarani. Paaqqinniffimmi najugaqartut inersimasunngortiternerat ilutigalugu teknikkikkut atortorissaarutit, soorlu issiaviit assakaasullit kaassuartakkat, suli initunerulersimapput, massakkullu illuutigineqartumi najugaqartut inimiit inimut allanut nuunniartarnerat aatsaat ajornartorsiorujussuarluni pisinnaasarpoq.

Kiisalu aamma massakkut illuutigineqartoq suliassat ullumikkut tassani isumagineqartariaqartut suliarinissaannut naleqqukkunnaarsimasutut oqaatigisariaqarpoq. Atortorissaarutit innarluutilerujussuit tassaniittut sullinneqarneranni ullumikkut pisariaqartutut isigisariaqartut paaqqinniffimmi pigineqanngillat aammalu ikkussuunneqarsinnaanatik.

Immikkoortumut pilersaarusiame siunnersuutigineqarpoq paaqqinniffimmik nutaamik meeqqanut arlalinnik innarluutilinnut qulinut inissalimmik Qaqortumi sanasoqassasoq, aamma paaqqinnittarfitoqaq allangortiterneqassasoq inersimasunut arlalinnik innarluutilinnut tallimanut inissanngorlugu. Tamatuma kingunerisaanik aningaasartuutit 3,5 mio. kr.-iunissaat naatsorsuutigineqarpoq, tassa massakkut inissat arfineq pingasuusut 15-inut amerlineqartussaammata. Malittaasumik aningaasaliissutissat pilersaarusiame ilanngullugit naatsorsuutigineqarput.

Inersimasunut inoqatinut attaveqarneq sapersunut tapertatut sullissivik, Nuuk

Tapertatut sullissivissami tassani ineqartut ilaat marluk Aja'mut allatsereersimapput, kisiannili illumi attartukkami najugaqarallarlutik. Tapertatut sullissivik taamaalilluni pioreerpoq. Tapertatut sullissivissaq sanatinniarneqarpoq akisuumik attartornermut aningaasartuutit sipaarumallugit, aamma init sullissivissat pitsaanagerusut pilersikkumallugit, kiisalu najugaqartussaqaq alla ataaseq tiguneqarsinnaalersinniarlugu. Najugaqartussat tassani najugaqartuarnissaminnik neqeroorfigineqarnissaat naatsorsuutigisariaqassaaq.

Getrud Rask Minde'p, Sisimiuniittup, allangortinnissaa, iluarsartornissaa allilernissaalu

Paaqqinniffik siornagut meeqqanik inuusuttunillu paaqqinniffiusimavoq 16-inut inissalik. Ukiualuit matuma siornagut meeqqat inuusuttullu tarnikkut ineriartornerminni inarluutillit sisamat inissinneqarnissaat pisariaqartinneqalersimavoq, paaqqinniffillu katillugit 12-inut inissalittut aalajangiunneqarpoq. Meeqqanut inuusuttunullu inissat arfineq pingasut taavalu tarnikkut ineriartornerminni innarluutilinnut inissat sisamat. Paaqqinnittarfik ullumikkut meeqqanik inuusut-

tunillu nalinginnarnik arfinillinik aammalu ineriartornikkut innaluutilinnik arfinilinnik inoqarpoq. Taama ataatsimoortitsineq najugaqartunut immikkoortut arlaannaannulluunniit naleqqut-tuunngilaq.

Taamaattumik immikkooortumut pilersaarusiame siunnersuutigineqarpoq paaqqinniffik meeqqanik inuusuttunillu innarluutilinnik tarnikkut ineriartornerminni innarluuteqartunik sullissivittut aaqqiissuunneqassasoq katillugit 14-inik inissalinngorlugu.

Paaqqinniffik uiguneqassaaq arfinilinnut inissalimmik.

Inersimasunut arlalinnik innaluutilinnut tapertatut sullissivik, Qaqortoq

Paaqqinniffimmut Inuusuttut Inaat'nut, meeqqanut, inuusuttunut aamma anaananut/ilaqutariinnut meeralinnut nunamut tamarmut atuuttumut atasumik tapertatut sullissiveqareerpoq taaneqartumik "Illu Sungaartoq", massakkorpiaq angutip inuusuttup arlalinnik innarluutillip najugari-saanik. Tapertatut sullissivik pisortat illuutaanni attartukkamiitinneqarpoq. Immikkortoq taanna ukiumut 2,5 mio. kr.-nik akeqarpoq.

Paaqqinniffik nammineq nalunaarpoq illuuteqarnikkut inissaqartitsisoqarpat taamaattunik pinga-sunik tigusaqarsinnaalluni.

Niviarsissanut arnanullu immikkut pisariaqartitsisunut tapertatut sullissivik, Sisimiut

Arnanut inuusuttunut/inersimasunut piginnaanikitsunut aamma 'borderline'mut assingusumik ajornartorsiutilinnut tapertatut sullissivimmik pingasunut inissalimmik pisariaqartitsisoqarpoq. Arnat taakku innarluutilinnik paaqqinniffivinniitinneqarsinnaanngillat, tassa pissusilersortarnerat najugaqartunut allanut sulisunullu assut nanertinnartuugami/akornusersuisuugami mamiatsannar-tuullunilu.

- Ilaqutariinnermut Pisortaarfik paaqqinniffiit tungaatigut immikkoortumut pilersaarusaqarpoq Naalakkersuisut tamatuma tungaatigut siunissamut pilersaarutaannik imalimmik. Immikkoortumut pilersaarusiaq 2004-mi ukiakkut ataatsimiinnermi agguanneqassaaq.

5. Danmarkimi inissiisarnerit

Naalakkersuisut paatsuugassaangitsumik isumaqarput nunatsinni innarluutillit nunatsinniillutik pitsaanerpaamik inuusinnaasut, sapinngisaq tamaat nunatsinniiginnassasut tamaanilu pisariaqartitaminnik ikiorneqarlutillu katsorsarneqassasut. Tamanut, aamma innarluutilinnut, pingaaruteqartarpoq ilaqtutanut ikinngutinullu qanittumiinnissaq aammalu avatangiisit, pinngortitap, inuit, kulturip, nerisat minnerunngitsumillu oqaatsit sungiusimasat najornissaat. Ilami avatangiisit qaninnerpaasat innarluutillit qanoq issusaannut pingaaruteqartorujussuusarpput.

Innarluutillip innarluutilinnut paaqqinniffimmiinnissaa pisariaqarpat, nunatsinni paaqqinniffimmut innersuunneqarsinnaanissaa aallaaviussaaq.

Innarluutillip illersorneqarsinnaasumik katsorsarneqarsinnaanera nunatsinni pisinnaangippat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup innarluutilik nunani allani katsorsartikkiartornissaanik neqeroorfigisinnaavaa. Tassa pingaartumik Danmarkimi. Innarluutillip Danmarkimi paaqqinniffimmut inissinneqarnissaanik Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik aalajangiisarpoq kommuunip innarluutillip angerlarsimaffiata innersuussutaa naapertorlugu.

Innarluut imaluunniit innarluutit assigiinngitsut ataatsimoortut ima immikkut ittuutigisinnaapput imalu katsorsaruminaatsigalutik, nunatsinni innarluutilinnut paaqqinniffeqarani tamakkununga tulluurtunik, imaluunniit piffissap akuersarneqarsinnaasumik sivisussusillip iluani taamaattumik pilersitsisoqarsinnaanani, imaluunniit Namminersornerullutik Oqartussat nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit naapertorlugit nuussinissami peqataanissamut pisussaaffilerneqarsimalutik. Pissutsit taamaatsillugit aatsaat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik pineqartup Danmarkimut inissinnissaanut akuersissuteqarsinnaavoq. Akuersineq ataatsimoortumik aamma pineqatoq pillugu nalilersuinerup kingorna pisarpoq, tamatumani innarluutillip inuttut atugai qanorlu Danmarkimut attuumassuteqarnera aalajangeeqataasarpoq.

Aamma katsorsartilluni Danmarkimiinnissaq matumani pineqarpoq. Tamanna imatut paasineqassaaq innarluutilik piffissami killilimmi katsorsarneqassasoq ilinniartinneqarluniluunniit, inuttut nammineersinnaanerulernissaminut pisinnaasaqalersinneqarluni.

Pineqartoq Danmarkimi inissinneqaruni qallunaat paaqqinniffiini najugaqatigiiffiinilu najugalit-tut allatuulli pisinnaatitaaffeqarlunilu pisussaaffeqartarpoq. Tassa inatsisit Danmarkimi atuuttut naapertorlugit pineqartarput. Danmarkimi najugaqarnermi aningaasartuutit nunatsinnit akilerneqartarput allaffissornermilu aningaasartuutit Danmarkimit matussuserneqartarlutik.

2004-mut aningaasanut inatsimmi 94,4 mio. kr.-nit Danmarkimi innarluutilinnik isumaginninnermut atugassatut immikkoortinneqarsimapput. Taakku matussusissavaat aalajangersimasumik akiliilluni najugaqartitsineq, katsorsaaneq, ulluunerani ikiorsiissutit, immikkut atuartitsineq ikiorsiinerillu allat qallunaat inatsisaat tungavigalugit pisut, soorlu atortunut tungasut. Taakku avataatigut nunatsinnut sulinngiffeqarluni tikeraarlunilu angalanernut tapiissutit, nutserisoqar-

neq, kalaallisut atuartinneqarneq il.il. aningaasanit taakkunanga matuneqartussaapput. Aningaasartuutit amerlassusaannut Namminersornerullutik Oqartussat inunnik qassinik Danmarkimiit-tussanngortitsisimanera aammalu akit aalajangersimasut, Danmarkimi oqartussaasunit angissusi-lerneqartartut, qassiunerat apeqqutaasarpoq.

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup Nunatta Danmarkimi sinniisoqarfiani sulisuisa Danmarkimi oqartussaasunut, inissanik pineqartunik neqerooruteqarsinnaasunut, attaveqarneq isumagisarpaat. Vestsjællands Amt tamatumani inunnt ineriartornikkut innarluutilinnut, nunatsinni naleqquttu-nik inissaqartinneqanngitsunut inissanik Namminersornerullutik Oqartussanut neqerooruteqar-tarnissaminut immikkut ittumik pisussaaffeqarpoq. Inuit allanik innarluutillit nunatsinni najugas-sinneqarsinnaanngitsut pisortaqarfiup sulissutiginninneratigut Danmarkimi sumiffinnut assi-giinngitsunut inissitsiterneqartarput katsorsarneqarnissamik pisariaqartitap qanoq ittuunera apeq-qutaatittarlugu.

Inuit annertuumik innarluutillit ikiorneqartarnerat pillugu Inatsisartut peqqussutaanni § 21 naa-pertorlugu aalajangersarneqarsimavoq, innarluutilimmik nunatta avataani paaqqinniffimmiitto-qartillugu, innarluutillip kommuuniani isumaginninnermut ataatsimiititaliap innarluutillip nunat-sinnut uternissaanut periarfissaqarneraq minnerpaamik ukiumut ataasiarluni misissuiffigisassa-gaa. Tamatumuuna innarluutillip pisariaqanngitsumik sivisuallaamik nunani allaniinissaa pin-ngitsoorniarneqarpoq. Aamma inuit ataasiakkaat arlallilluunniit immikkut ittumik innarluutillit nunatsinnut utersinnaanissaannut periarfissat Ilaqutariinnermut Pisortaqarfimmit alaatsinaaqqis-sarneqarput.

Soorlu assersuutigalugu ineriartormikkut innarluutillit qulit 1992-imi Maniitsumi Najugaqar-fik Elisibanguamut angerlartinneqarput, 1994-imilu meeqqat pingasut Qaqortumi Ivaaqqamut. Tamatuma kingorna ataatsikkut inuit arlallit nunatsinnut utertissallugit periarfissaqarsimangi-laq, ukiulli tamaasa inuit ataasiakkaat amerlanngitsut nunatsinni uterfissaannik naleqquttunik neqeroorfigineqartarsimapput.

Inuit annertuumik innarluutillit Danmarkimi najugaqarfinnut innersuunneqarsimasut 1983-ip ki-ngorna ikiliartuinnarsimapput, taamanikkut 150-it missaaniissimagaluarlutik. 2004-mi januaarip aallaqqaataanni katillugit 118-it Danmarkimi katsorsartittussatut innersuunneqarsimapput.

Ikilisimanerintut peqqutaanerpaapput toqusoqartarnera aamma eqqaaneqareersutut nunatsinnut utertisisoqartarnera, kiisalu tappavunngartinneqartartut ikilisimanerat. Ilaqutariinnermut Pisor-taqarfiup kommuunillu periarfissat tamaasa misissoqqaarlugit aatsaat Danmarkimi inissiisoqar-tarnissaa alaatsinaannerulersimavaat, tassa aatsaat pisariaqavitsillugu taamaaliortoqartalerluni.

1. januar 2004-mi katillugit	118
Inuit tarnikkut ineriartornerminni inarluutillit	92*)
Inuit tusaaniarnermikkut innarluutillit	2
Inuit isigisamikkut innarluutillit	3
Inuit timimikkut innarluutillit	5
Inuit tarnimikkut innarluutillit (katsorsarneqarsinnaanngitsumik sianiutimikkut ajuutillit)	10
Inuit piffissami sivikinnerusumi/killilimmi inissinneqartut	6

*) Taakkunannga 79-it meeqqanut inuusuttunullu innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffinniittut imal. inersimasunut annertuumik innarluutilinnut najugaqarfissatut neqeroorutini Vest-sjællands amt-imiittuni.

Ukiuinut agguaallugit 1. januar 2004:

0 - 6 uk.	7 - 17 uk.	18 - 29 uk.	30 – 39 uk.	40 - 49 uk.	50 - 59 uk.	60 sinn.uk.	Katill.
1	5	20	44	30	16	2	118

Innarluutilinnik isumaginninnermut Danmarkimi aningaasartuutit inunnut inissinneqarsimasunut ataasiakkaanut naatsorsuinerit malillugit qaffakkiartorput. Tamatumunnga peqqutaasut pingarnerit marluk tassaapput taakkunannga ukiuni amerlasuuni Danmarkimiissimasut amerlanerpaat, tassaalersimanagerat utoqqalisimasut taamalu paarisariaqarnerulersimasut, inuillu Danmarkimi ullumikkut inissinneqartartut katsorsarneqarnissamik pisariaqartitsinerunerat, taamalu katsorsarneqarnerisa sionatigornit akisunerulersimanagerat. Taamaattumik nunatsinni katsorsaanissamut periarfissat annertusarneqarnerisigut akikinnerusumik katsorsarneqarsinnaasut nunatsinniiginarsinnaalersimapput.

Malunnarpoq inunnut ataatsikkut annertuumik innarluuteqalersimasunut, soorlu ajutoorujussuarnermikkut ajoquserneqarsimasunut, inunnut qaratsamikkut (soorlu aanaartornermik kingunernik) ajoquteqalersimasunut kiisalu inunnut – tamatigut peqqutaa ilisimaneqanngitsumik - avatangiiisiminnut sakkortoorujussuarmik pissusilersortunut, kisiannili aamma soorlu inuusuttunut katsorsarneqarsinnaanngitsumik tarnimikkut ajoqutilinnut ineriartornerminniluunniit akornutilinnut katsorsartiffissanik Namminersornerullutik Oqartussat Danmarkimi pissarsiornerusalersut.

Pingaartuuvoq Danmarkimut inissiinissamut aalajangiussinerup tunngavilersorluagaallunilu inuk pineqartoq pillugu paasissutissanik nutaanik tunulequtaqarnissaa. Ilaqutariinnermut Pisortaarfik aalajangiisarpog paasissutissat inummut tunngasut makku tunngavigalugit: inissisimanagerup naalaani kingornalu iliuusissatut pilersaarutit, pineqartup piffissami kingullermi pissusilersuutai, nakorsanit tarnillu nakorsaannit paasissutissat kingulliit, aamma allami inissiinissamut periarfissat suut misissorneqarsimangersut.

Iliusissatut pilersaarutit innarluutillit Danmarkimut inissinneqarnissaannut atatillugu sakkusaapput pingaarutillit. Pilersaarut sukumiisumik suliaq Danmarkimi inissiinissamik aalajangiinnermut kommuunillu innarluutilimmut malinnaanissaanut pingaaruteqaqaaq. Danmarkimi inissiinissamut suna anguniagaava, aamma sooq innarluutilik nunatsinni inissinneqarsinnaanngila. Tamatuma saniatigut pingaaruteqarpoq iliuusissatut pilersaarutip nalilersortuarneqarnissaa, tamatumuuna kommuunip innarluutilimmut akisussaasuunini nakkutiguarsinnaammagu, naak taanna piffissap ilaani Danmarkimiittaraluarpalluunniit. Pingaartuuvortaaq kommuuni eqqaasittuertasallugu Danmarkimi inissiineq pissutsit immikkorluinnaq itsillugit aatsaat piffissami sivilisunerusumi pisinnaassamat, kalaallinilu inuiaqatigiinnut atassuteqartuarnissaq innarluutilimmut pingaartuulluni.

- Allaffissornikkut periutsit sukateriffiginialugit erseqqissarniarlugillu Ilaqtariinnermut Pisortaqarfik nutaamik ullumikkullu pissutsinut naleqqussakkamik maleruagassiorniarpoq. Maleruagassiaq Ilaqtariinnermut Pisortaqarfiup kommunillu innarluutilimmik sullissineranni atugassaavoq.

6. Naliliineq aammalu innarluutilinnik nalunaarsuisarneq

Innarluutilinnik ikiorsiisarnermut tunngasut siunissami pilersaarusiornissaannut paasissutissat ullumikkorpiaq atuuttut kisitsisitigullu paasissutissat kingullerpaat pisariaqarput. Taamaattumik ullumikkut kisitsisitigut paasissutissanik atorsinnaasunik peqannginnera ajornartorsiutaavoq.

Tassalu innarluutilinnut tunngasutigut paasissutissat amigaataanerat, innarluutilinik aalajanger-sumik periaaseqarluni nalunaarsuisarsimanninneq, aningaasartuutunik aqutsineq aamma maleruagassat assigiinngiaartumik atortinneqarnerat qangalili ajornartorsiutaasimapput. Tamakku tamaasa Ilaqutariinnermut Pisortaqaqfimmit eqqumaffigineqarput pitsanngorsarniarlugillu aallartinneqarlutik.

Taamaammat Ilaqutariinnermut Pisortaqaqfiup iluani suleqatigiissitaliortoqaarsimavoq, innarluutilinnik ikiorsiisarneq tamaat ataatsimut isigalugu pisariaqartitanik ullumikkullu suleriaatsinik misissuisussanik. Suleqatigiit nalilersorlugulu misissoqqissaassavaat inatsisinik allannguinnissaq pisariaqarnerseq. Suleqatigiissitaq innarluutilinnik ikiuisarnerup kommuuninut nuunneqarnissaanut atatillugu iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiussaaq, taassumalu ataani aamma aningaasartuutissat kommuuninut ataasiakkaanut qanoq agguataarneqarnissaannik kiisalu tamatumunnga tunngasunut aningaasatigut aqutsinermi maleruagassanik siunnersuusiussalluni.

Suleqatigiissitap makku suliaralugit aallartissavai:

- annertuumik innarluutilinnik tamanik qitiusumik nalunaarsuineq
- annertuumik innarluutilinnik nalunaarsuinermi periusissamik sananeq
- qarasaasiat atorlugit journaliliornermi periuseq
- aningaasatigut akuersissutininik tamanik nalunaarsuineq
- Namminersornerullutik Oqartussat aningaasatigut ingerlatsineranni nalunaarsuinerit
- kommuunit aningaasartuutit utertinneqarnissaannik qinnuteqaataannik nalunaarsuineq
- Inatsisit maleruagassallu atuuttut nutarternissaat periaatsillu atuutilernissaannut periusissamik ilitsersuusiorneq, kiisalu
- systemip immikkoortuinut ataasiakkaanut nalunaarsuinermi maleruagassanik sananeq.

Nalunaarsuinermi aaqqissuussineq sakkussaavoq pinngitsoorneqarsinnaanngitsoq neqeroorutinut siunissami pisariaqartikkumaakkanut siuningaaniit pilersaarusiornermi atorneqarsinnaasoq, kiisalu pisariaqarnerpaat salliutillugit sammineqarsinnaanngorlugit tamakku tungaat iluarsissuteqarfigissallugu. Innarluutilinnik ikiuinerup nutarterinissaq nutarterinissarlu siunertaralugit misissuiffiginissaa aamma kommuunit suliamik ingerlatsinerannut erseqqinnerulersitsillunilu pisariil-lisaataassaaq.

7. Inatsisinut tunngasut

Inunnik annertuumik innarluutilinnik ikiorsiisarnermut ikorfartuinernullu tunngaviuvoq annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu inatsisartut peqqussutaat nr. 7 novembarip 3-at 1994-imeersoq. Inatsisartut peqqussutaat taanna kingorna inatsisartut peqqussutaanni nr. 13-imi oktobarip 31-anni 1996-imeersumi aammalu inatsisartut peqqussutaanni nr. 1-imi majip 30-anni 2000-imeersumi allanngortinneqarpoq. Aamma maleruagassat itisilikkat aalajangersarneqarput annertuumik innarluutillit ikiorserneqartarnerat pillugu nalunaarummi nr. 28-mi decembarip 22-anni 2000-imeersumi, aamma meeqqanut inuusuttunullu kiisalu annertuumik innarluutilinnut ulloq unnuarlu paaqqinniffiit pillugit nalunaarummi nr. 64-imi decembarip 29-anni 1994-imeersumi, soorlumi aamma tamakku pillugit ilitsersuutininik suliaqartoqartarsimasoq.

Innarluutillit pillugit inatsisit taakkulu maleruagassartaat naleqqussarlugillu nutartertariaqalersimapput.

- Naalakkersuisut inatsisit atuuttut nutarterneqarnissaannik suliat aallartinniarpaat.

8. Sammineqartut allat

- Innarluutillit pillugit ilisimasanik eqiteriffik

Inatsisartut 2004-mut aningaasanut inatsisaanni ukiunullu tulliuttunut pingasunut 320.000 kr.-it immikkoortinneqarput pingaarnertut qulequtsiullugu innarluutillit pillugit ilisimasanik eqiteriffik, ilisimasanik eqiteriffiup pilersinnisaanut ilusissaanillu ineriartortitsinissamut atugassat. Aningaasaliissutit innarluutit annertuut pillugit ilisimasaqarnerulernissap anguniarnissaannut, aamma innarluutillit taamatullu aamma innarluuteqanngitsut innarluutillit ataatsimoortukkuutaat aamma annertuumik innarluutilinnik katsorsaaneq pillugit ilisimasanik aallerfissaqarsinnaanermut atorneqassapput.

Innarluutillit ilisimaneqarnerulernissaat innarluutillillu pillugit ilisimasat pillugit aningaasaliisutissatut periarfissat qanoq pitsaanerusumik atorniarneqarsinnaanersut Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup misissorniarpaa. Ilaqutariinnermut Pisortaqarfiup aningaasaliissutit innarluutilinnut iluaqutaasumik pitsaanerpaamik qanoq atorneqarsinnaanersut aamma misissorniarpaa.

- Nuna tamakkerlugu innarluutillit ulluat.

Naalakkersuisut FN-ip nunat tamalaat akornanni innarluutilinnut ullorititaani decembarip 3-anni 2004 nuna tamakkerlugu innarluutillit ulluat malunnartinniarpaa. Ullormi tassani malunnartitsinissamut 200.000 kr. immikkoortinneqarsimapput, innarluutillit peqatigiiffiinit kommuuninillu malunnartitsiniarnermut atatillugu qinnuteqarfiusinnaasut. FN-ip nunat tamalaat akornanni innarluutilinnut ullorititaanik nunatsinni malunnartitsinissami innarluutillit inuuniarnerminni atugaat nukissaallu qitiutillugit nittarsaanniarneqassapput, innarluutilinnullu atugassarititaasut pitsaanerulernissaannik suliniarneq ingerlateqqissallugu.